

Kogukonnad

Eesti Ökokogukondade Ühenduse infokiri

Märts 2010, nr 2

Juhtkiri

Kevad paneb mõtlema – kellega ja kuidas?

Paratamatult paneb vast üle elatud talv mõtlema selle peale, kuidas jätkata. Eks talve üle-elamine ole omaette ettevõtmine, mis paneb selgemalt mõtlema ka selle peale, kuidas edasi. Rõõm on näha, et on hakanud tekkima erinevaid lahendusi, kuidas kogukondlikult asju ära teha, koos elada. Väga palju inimesi üle Eesti teeb ka reaalseid pingutusi kogukondade loomiseks. Seda on tunda ja rõõm tunda!

Käesolevast „KoguKonnad“ numbrist leiab terve rea sisulisi ja põhjalikke artikleid eestlaste kogemustest kogukondliku elu- ja mõtteviisiga (osa ka juba praktiliseks tegevuseks saanud). Samuti leiab siit numbrist eestlaste kogemuste jagamisi Euroopa erinevates kogukondades.

Üks autoreist on julgenud välja tuua ühe korraliku kogukonna unistuse, mis ootab kaasamõtlejaid ning -tegutsejaid (pikem unistus on küll internetiviitega, kuid huvilistele vägagi soovituslik). See paneb mõtlema selle peale, kuidas kogukondi alustada, mis on põhimõtted, millel kogukond püsib ja kuidas seda kõike üles ehitama hakata. Euroopas on see kogemus olemas, nüüd on meie kord.

Kõigi kirjutistega on kirjutajad igal juhul tõsiselt vaeva näinud, seda ka oma öötundide arvelt. Nii mõnigi artikkel on tõsine tiimitöö ning seda on lihvitud kui teemanti mitme inimese poolt. On näha ja tunda, et kõik panustavad „KoguKonnad“ ajakirja ilmumisse oma südamega ja seda on rõõm kogeda. Suur suur aitäh kõigile! Ja edasiste toredate kirjutamisteni! Väga suur aitäh Avatud Eesti Fondile, kes võimaldab seda, et on võimalik võtta selle kõige tegemiseks aega ja seda kokku panna.

Seekordsesse toimetuse kolleegiumi kuulusid Erkki Peetsalu, Auli Kütt, Evelin Tamm, Paavo Eensalu, Sven Aluste, Allan Kokkota, Ingrid Vooglaid, Katrin Lumberg.

Suur aitäh neile!

Kel on huvi edaspidi toimetuse töös kaasa lüüa, andke julgelt endast märku aadressil kadri@kogukonnad.ee.

Meil on tekkinud ka list toimetus@kogukonnad.ee (kel on huvi panustamise vastu kasvõi hüpoteetiliselt, andke märku, saame teid lisada listi).

Sisukord

Juhtkiri.....	1
Uudised.....	2
Põhjamaade ökokülade kohtumine Eestis.....	2
Ökokülade loomise koolitusprogramm	2
Vabatahtlikuks Findhorni kogukonda Põhja-Šotimaal...	2
Euroopa ökokogukondade kokkutulek Damanhuris.....	3
Eestis toimus rahvusvaheline permakultuuri seminar.....	3
Inglismaa toetab ökomajade ehitamist.....	4
Listidega liitumine.....	4
GEN uudised.....	4
Eesti ökokogukondade liikumine Facebook'is.....	4
Vegard Kristoffer Emanueleni uudsed ökolahendused ehk terve rida võimalikke Eesti Nokiaid.....	5
Rahvusvaheline ökokogukondade kogunemine Venemaal .	9
Eesti kogukond Rootsis, Järnas	10
Demokraatiast. Rohujuure tasandil.....	12
Ühe kogukonna idee.....	12
Kuidas olla maausuline.....	13

Ajalehe „KoguKonnad“ ilmumist toetab Avatud Eesti Fondi Vabauhenduste Fond, mis on rahastatud Islandi, Liechtensteini ja Norra poolt EMP finantsmehhanismi ning Norra finantsmehhanismi vahendusel.

Suur suur aitäh!

Eesti Ökokogukondade Ühendus on Global Ecovillage Network (GEN) Europe liige.

MTÜ Eesti Ökokogukondade Ühendus
www.kogukonnad.ee

Uudised

Põhjamaade ökokülade kohtumine Eestis

23.-25. aprillil toimub Eestis Põhjamaade ja Läänemereäärsete ökokülade kohtumine ja Läänemere ökokülade ühenduse moodustamine. Koht on selgumas!!!

Tegemist on täiesti ajaloolise sündmusega ja varem pole taolist võrgustikku eksisteerinud. On olemas Euroopa ja maailma ökokogukondade ühendus GEN Europe ([Global Ecovillage Network Europe](#)) ja GEN (Global Ecovillage Network) aga Läänemere ühendust veel pole. Idee tekkis Ave (Eesti) ja Roberti (Rootsi) jt peades eelmisel suvel Euroopa ökokogukondade kohtumisel Soomes. Asja mõte on tuua Läänemere-äärsed ökokogukonnad teineteisega rohkem kokku ja luua uusi omavahelisi info ja kogemuste jagamise võimalusi. Kuna GENi üldassamblee toimub vaid kord aastas, on tekkinud vajadus ka lähinaabrite omavahelise tihendatud infojagamise jaoks. Läänemere ökokülade ühendus e. Baltic GEN Network hakkabki sellega tegelema.

Robert Hall, Rootsist, Sunderby ökokülast esitas organisatsioonile „SIDA“ taotluse, mis rahuldati sellises mahus, et Eestis on võimalik kõigi reisikulude kattega kohtuda tervelt 60-l Läänemerd ümbritsevate riikide ökokülade inimesel. See tähendab, et igast riigist on võimalik osaleda umbes 5-10 inimesel. Riigid, kes hakkaksid kuuluma Läänemere ökokülade ühendusse, on Eesti, Läti, Leedu, Poola, Saksamaa, Taani, Rootsi, Soome ja Venemaa. Miks mitte ka Norra.

Kõik Eesti ökokülade fännid on väga oodatud ja teretulnud korraldustoimkonda, mõtlemaks välja kõige toredamat kogunemist!!! Andke sellest palun märku Avele: ave@kogukonnad.ee Täpne esimene korraldustoimkonna kohtumise aeg tuleb listil!

Meil on juba tekkimas ideid kultuuriprogrammi osas (plaanime ühte loomingulist pala tantsu, muusika jms-ga: selleks palun võtke ühendust kadri@kogukonnad.ee).

Ökokülade loomise koolitusprogramm „EDE – Ecovillage Design Education“

Euroopa Ökokogukondade Ühendus on käivitanud ökokogukondade koolitusprogrammi „Gaia Education“, mis toimib erinevates riikides ja lähtub sarnastest põhimõtetest. Kõigis koolitustes on alati hõlmatud neli kogukondade loomisega seotud aspekti: ökoloogiline, sotsiaalne, majanduslik ja maailmavaateline. EDE

koolitused toimuvad üle Euroopa ja ka kõik Eesti inimesed on sinna teretulnud. Eestlastel, kes on seotud täiskasvanuharidusega ning sooviksid taolisi kursusi hiljem ise Eestis teha, on EDE kursustel osalemiseks võimalik taotleda SA Arhimedese poolt kureeritud Grundtvigi grante. [Info Grundtvigi taotluste kohta »](#)

Järgmised EDE programmid, mis kestavad kokku kuu aega, toimuvad

- ◆ Damanhuri: 17. aprill – 18. mai 2010. [Loe lähemalt »](#)
- ◆ 9. augustist 8. septembrini Sieben Linden kogukonnas Saksamaal. [Loe lähemalt »](#) (sellele kahjuks enam Grundtvigi ei jõua taotleda, küll aga muid stipendiume). Kindlasti tuleks osalemissoovist märku anda Kosha'le kosha@siebenlinden.de (NB! enne kirjutamist tutvuge kindlasti ka kursuse tutvustusega). [Kosha kiri »](#)
- ◆ Findhornis: 2.-29. oktoober. [Loe lähemalt »](#)

Tegemist on täiesti uskumatu programmiga ning kõik osalised on pärast seda kui teised inimesed kõige paremas mõttes! Ning valmis kõiki koolitama selle osas, kuidas ökokülasid luua. Eestist on nt osalenud Sven Aluste sven.aluste@esna.ee ja Reet Rehtsalu reet.rehtsalu@gmail.com

Loe Gaia Hariduse ja ka Gaia Hariduse Eesti tegemiste kohta ka [Ele Koppeli artiklist](#), mis ilmus eelmises „KoguKonnad“ numbris.

Kes on huviline, võib Eestis Gaia Hariduse tegemistega rohkem kursisolemiseks kuuluda ka Gaia Hariduse listi). Gaia Hariduse listiga saab liituda aadressil <http://groups.google.com/group/gaiaharidus/>

Lisainfo Gaia Hariduse kohta Eestis projektijuht Ele Koppelilt ele@kogukonnad.ee.

Vabatahtlikuks Findhorni kogukonda Põhja-Šotimaal

Põhja-Šotimaale asuvasse Findhorni kogukonda, mis oli ka üks Euroopa esimesi ning on siiani üks Euroopa suuremaid ning kuulsamaid, on võimalik minna nüüd Euroopa Vabatahtliku Teenistuse (EVS) kaudu vabatahtlikuks.

Eestis koordineerib EVS'i Euroopa Noored Eesti Büroo (vt. lähemalt <http://noored.euroopa.ee>). Lähenemas on ka taotlustähtaeg: 1. aprill, kel on huvi, see jõuab!

Kes soovib Findhorni vabatahtlikuks minna, lugege [käesolevalt lingilt Elliot'i kirja](#) selle kohta, milliseid „ametikohti“ on Findhornis pakkuda ja kuidas toimida.

Algas registreerumine Damanhuris toimuvale Euroopa ökokogukondade kokkutulekule

Nüüdsest on avatud registreerumine Itaalias toimuvale Euroopa ökokogukondade ühenduse ([GEN Europe](http://www.gen-europe.org)) kokkutulekule, mis toimub 6.-11. juulini.

Kõigile Eesti Ökokogukondade Ühenduse liikmetele on avanenud võimalus sõita Damanhuri ka soodsamatel tingimustel. Registreeruda tuleks aadressil ulrike@gen-europe.org (Ulrike Schimmel, GEN'i üldsekretär, Sieben Lindeni kogukonnast). Hetkel oleks tore, kui annaksite märku ka kadri@kogukonnad.ee (otsin väga inimest, kes oleks valmis selle projekti üle võtma)

Väljavõte Ulrike kirjast konverentsi tasude jms praktilise info kohta:

Kuupäevad

- * GEN'i üldkogu (GENi liikmetele) 4.- 6. juuli (GEN'i liikmeks on kõigil võimalik saada. Rohkem infot www.gen-europe.org)
- * Konverents „Ökokülad ja säästlik eluviis“ 6.-11. juuli.

Hinnad

- Toit 3 x päevas ja majutus
- * oma telgis 25,50 eurot päevas
- * jagatud ruumides 38 eurot päevas

Konverentsi tasu

GENi liikmetele ei ole konverentsi tasu. Aga oodatakse, et aitate vabatahtliku tööga (nagu nt koristamine ja töö köögis).

Reisikulutuste tagasisaamine

GEN Europe'i täisliikmetel on õigus saada tagasi reisikulutusi (tagasimaksmisele kuulub kuni 33% reisikulutustest, kuni 200 euronit). Ida-Euroopa riikidest on kahel inimesel võimalik saada erisoodustust (*ecorates* süsteem).

Damanhur on imeline kogukond, kus elab nüüdseks juba ligi 1000 inimest. Nad elavad koos ühes orus, nii, et pole peadpidi koos, aga elavad erinevates küldes, osad umbes 20-inimeselistes majades, kes kõik majandavad end ise (ka juurviljadega). Damanhur on üks suuremaid Euroopas ja ka üks huvitavamaid oma vaimsuselt. Kuna tundub, et nad on päris jõukad, siis on neil olnud võimalik investeerida ka tehnoloogiasse.

www.damanhur.info ja www.thetemples.org (Damanhuris asuvad Inimkonna templid, käsitsi tehtud, mäe sees, justkui leksikon inimkonna teadmistest ja vaimsusest).

Eelmine Euroopa Ökokogukondade kokkutulek toimus Soomes, Keuruus. Üle-eelmine toimus Saksamaal Sieben Lindenis. [Vt eelmise aasta pilte »](#)

Need mõlemad on olnud imelised üritused. Eestlaste protsent kogurahvast on olnud kõrge. Iga kord vähemalt 10 inimest.

Kes soovivad Damanhuri minna, andke palun märku kadri@kogukonnad.ee ja registreeruge kindlasti ka Ulrike juures ära. Saaksime siis koos minna. Kes oleks huviline olema meie reisikorraldaja? :) Minekuvõimalusi on väga erinevaid ja väga toredaid :)

[Täielik Ulrike kiri \(PDF\) »](#)
[Konverentsi esialgne programm »](#)

Eestis toimus rahvusvaheline permakultuuri seminar

3.-7. märtsini toimus Eestis, Tallinnas ja lähialadel Eesti Noorte Looduskaitse Ühingu korraldatud rahvusvaheline permakultuuri teemaline seminar.

Korraldaja Allan Kokkota kirjutab: „Toimunud rahvusvahelisel kohtumisel otsustasime, et hakkame tegelema 3 permaprojektiga.

1. Rahvusvaheline Noorsoovahetus Bulgaarias - august 2010, Eestist 4 inimest.
2. Permakultuuri teemaliste trükiste tõlkimine, erinevad maad ja raamatud, raha taotleda Euroopa Nõukogult
3. Avaliku aia rajamine Tallinna, Löwenruh parki kevadel 2011, osalevad 6 maad, 30 inimest. Samuti noorsoovahetusena ja rahataotlus läheb Euroopa Noortele.

Kel on huvi asja vastu, kirjutage julgelt Allanile: allan.kokkota@mail.ee

Sven Aluste kommenteerib üritust:

Sündmus oli lahe jah, mitmed uued võrsed hakkasid idanema ja üks projekt tundub käivituvat kohe lähitulevikus. Allan andis juba hea kokkuvõtte toimunust, lisan, et olime väga rahul oma võõrustajate ja tingimustega ning muidugi kokaga. Samuti olid

Veidi osalemisest ja osalejatest minu pilgu läbi.

headeks lisadeks nii Kopli koolikülastus, SPA kui salsa kursus :)

Loodame, et sellest kohtumisest kasvavad lahedad perma-noorsoovahetuse projektid.

Projekti koosolekud toimusid [restoranis AED](#) ja Tallinnast väljas, ilusas lumises [Mätta ratsatalus](#). Nimetatud kohad toetasid meie tööd igati. Soovitan loodusteemadega tegelejatel ära proovida, kes pole käinud.

Kopli Ametikoolis anti näitlik tund permakultuuri põhimõtetest ([üks näide YouTube'is](#)) ja koos õpilastega külvati kastidesse maitsetaimi, mis kooli akendele kasvama jäeti. Praktika käib asja juurde!

Eestist osalesid projekti koosolemistel peamiselt Allan Kokkota, Marjaana Sasin, Kadri Säde, Eva Ladva ja Sven Aluste.

Läti osalejad olid noored tüdrukud kohalikust noorte organisatsioonist teinud eelnevalt huvitavaid projekte, muuhulgas koostanud lauamängu permakultuuri alaste teadmiste kohta (Allan täpsustab ehk).

Leedu osalejad olid endistest politseinikest noor abielupaar, kus mees ehitab põhumaju ja naine teeb seepe, vildib, permakultuuritab aias ja kasvatab kahte last. Kuuluvad [Balti põhuehitajate võrgustikku](#) ja [Anastasia võrgustikku](#).

Kreeka osaleja oli [Balkanimaade ühendusest](#) ja polnud varem permakultuuri teemadel kogenud, kuid tema tööandjal oli teema vastu huvi. Ehk siis edaspidi kasutab teadmisi linna planeerimisel.

Bulgaaria osalejad olid tugevad pärimuskultuuri uurijad ja noorsoo projektide kogemustega. Üks nende ettevõtmisi oli [roheline kooli projekt mahajäetud külas](#). Teiseks tegelesid nad ka [Beglika festivali](#) korraldamisega.

Soome osalejad olid Turu Ülikoolist ja tegelesid [ProNatMat projektiga](#), kus ka Eesti SRIK ja mõned ülikoolid partneriteks.

Bosnia osaleja oligi käesoleva projekti põhikirjutaja koos Eesti Noorte Loodukaitse Ühinguga. [Bosnia poole koduleht](#) ning [Eesti korraldajad](#).

Inglismaa toetab ökomajade ehitamist

Lihtsalt huvitav ja inspireeriv uudis: eelmisel nädalal tuli Euroopa Ökokogukondade Ühenduse listi huvitav teade, kus oli märgitud, et Inglismaa valitsus toetab 60 miljoni naelaga ökomajade ehitamist. Huvitav algatus, mis toob ökomajad Hampshire'i, Cornwalli, Norfolk'i ja Oxfordshire'i linnadesse.

[Loe lähemalt »](#)

Listidega liitumine

Kes soovib liituda GENi ehk Euroopa Ökokogukondade Ühenduse üldise rahvusvahelise meilinglistiga, [saab seda teha siin »](#)

Eesti Ökokogukondade Listiga saab liituda (kui infot nt mõnele sõbrale saadate):

Kirjuta kiri aadressil majordomo@kogukonnad.ee, subjekti rida jäta tühjaks ning sisuks kirjuta

subscribe teated

Tellimise lõpetamine käib analoogselt tellimisega, kuid kirja sisuks pane

unsubscribe teated

Gaia Hariduse listiga saab liituda aadressil <http://groups.google.com/group/gaiaharidus/>

GEN uudised

Kõige värskemad GEN'i uudised tulevad alati GEN'i meilinglisti. Samuti on nad olemas ka GENi koduleheküljel. Kõige parem viis uudistega kursis olla on ka ise midagi reaalselt teha. St, et kõik on teretulnud panustama kõikvõimalikesse GEN Eesti ja usun, et ka GEN Europe'i tegemistesse.

Eesti ökokogukondade liikumine Facebook'is

Tore uudis on see, et nüüdsest on Eesti ökokogukondlikul liikumisel ka oma Facebook'i grupp. Grupi eesmärk on tutvustada kogukondi Eestis ja väljaspool ning jagada mõttekilde ja head infot ökokogukondade ning nende loomise kohta.

Kes soovib sellega liituda, saab seda teha, otsides Facebookist gruppi „Eesti ökokogukondade liikumine“ või [otselingil siit »](#)

Kuulutus: Saviehituse kursust Roots, Järnas

Kavas:

- * praktiline ehitustöö maja juurdeehitusel, savi kui ehitusmaterjal
- * näpunäited erinevate saviehitusmeetodite/segude kasutamiseks
- * kohalike ökoehitiste külastamine giidiga (sh koolid, kirik jne)
- * pillimäng, tants ja laul

Aeg: 4. juuli pealelõuna – 10. juuli 2010

Koht: Nyponkulle lasteaed Järnast 8 km kaugusel

Hind: Toiduraha 1600 krooni ja tööpanus
Ööbimine madratsitel mängutoas, telkides või heinalakas.

Registreerimine kuni 30. maini

Vegard Kristoffer Emanuelsoni uued ökolahendused ehk terve rida võimalikke Eesti Nokiaid

Paavo Eensalu

Paljud lugejad on kindlasti korduvalt jõudnud mõttekäiguni, et jah, maakera tervis ja inimeste elu-olu on nagu nad on ja tahaks selles suhtes midagi tõsiselt ette võtta. Aga mida? Oleks vaja värskeid IDEID, mis oleksid ikka tõhusamad kui pelk prügisorteerimine või jalgrattasõit.

Oleme juba näinud New Orleansi ja Haiti katastroofide näitel, kui kergesti tekib infrastruktuuri lagunemisel ühiskonnas kaos ja vägivald kõhutäie pärast. Ometi on olemas lihtsad lahendused taoliste olukordade ära hoidmiseks ilma igasuguse infrastruktuuri abita.

Need ideed võiksid olla eriti suureks maiuspalaks ka tänastele ja tulevastele ökokogukondadele, kes on huvitatud jätkusuutlikust ja harmoonilisest elust meie plaanidel.

Nagu elus ikka, kipuvad soovid täide minema ja erinevate toredate kokkusattumiste tulemusel õnnestus siinsel huviliste grupil tutvuda ja detsembris 2009 „maale tuua“ üks haruldaselt produktiivne leiutaja ja visionäär Norrast, Vegard Kristoffer Emanuelson, kes on kogu oma elu pühendanud just Maa-ema tervendavate ja elutoetavate lahenduste väljatöötamisele.

Vegard on töötanud keskkonnatehnoloogiatega üle 22 aasta ja määratlenud üle 3000 tehnoloogia, mis võiksid kollektiivselt asendada enamiku tänapäeval kasutusel olevatest süsteemidest, meetoditest, tehnoloogiast ja struktuuridest. Ta töötab uute ja ka eksisteerivate tehnoloogiatega, süsteemide ja meetoditega, mis oleksid jätkusuutlikud, ökoloogilised ja holistilised. Valdakondadeks on keskkond, koos elamine, toidu kasvatamise tehnoloogiad, permakultuur, materjalid, ehitus, energia, side, transport, haridus, ühesõnaga kogu elu. Seejuures on eranditult kõik tema ideed vaba litsentsiga, st piiranguteta jagamiseks ja kasutamiseks kõigile inimestele. Samuti võib enamikku tema tehnoloogiast iseloomustada kui väga lihtsaid ja suhteliselt odavaid, mistõttu on need kättesaadavad ja teostatavad praktiliselt kõigi jaoks. Samuti on ta kõiki kirjeldatavaid tehnoloogiaid suuremas või väiksemas määras edukalt testinud. Küll pole tema lahendused seni jõudnud massidesse soodsas „pinnases“ puudumisel. Aga Eestis on teisiti, seemned juba idanevad! ☺

Vegard räägib endast: „Olen sügavalt haaratud võimalustest jõuda elusäilitava tsivilisatsiooni arenguni ning sellest, kuidas säilitada harmooniat ressursside, looduse ja Maa-ema vahel. Olen teadlik süsteemidest, mis suudavad toetada 120 miljardi inimese elu Maa peal. Selline eluviis loob palju väärtuslikku aega väljapool

vajadust töötada pidevalt ellujäämise nimel ning külluslikult vabu ressursse, nagu toit, vesi, loodus, mered, maa, materjalid, energia, ehitus ja ruum. Kõik see on looduse, bioloogilise mitmekesisuse ja loova inimtegevuse hüvanguks.”

Tuleb tõdeda, et raiskav mugavate valmislahenduste aeg hakkab ümber saama, uued eluviisid ja tehnoloogiad nõuavad palju isetegemist, omal nahal õppimist, katsetamist ja täiustamist. Vegard on eeskätt suurepärase ideede generaator, peensused tuleb meil endil erinevates oludes läbi proovida ja mida avatum on seejuures meie loomingulisus, seda parem.

Eestis moodustuski huvilistest peagi initsiatiivgrupp **CAFOW (Cooperation harmony And Freedom to Operate this World)** – see on üks mitmest Vegardi kasutusele võetud lühendist erinevate teemavaldkondade tähistamiseks). Peamiselt Ragnar Kurmi eestvedamisel, kes on tuntud ka kui joogaõpetaja, Vikerraikesilla isa ja priienergia lahenduste edendaja, korraldasime detsembris Tallinnas esimese konverentsi, kus Vegard oma tehnoloogiaid tutvustas. Kuna üritus läks üle ootuste hästi ja süstis huvilistesse suure annuse inspireerivaid tulevikuvisionööre, saime hoogu juurde ja jaanuaris korraldatud konverentsil „Element: vesi“ esines Vegard juba suuremale rahvahulgale. Pärast seda toimus pea 2 nädalat tema loenguid väiksemas huviliste ringis erinevate tehnoloogiate põhjalikumaks tutvustamiseks, mis tipnes pilootprojektiga Eidapere koolis, kus lapsed said oma kätega valmistada tehnoloogiaid "vesi maa peal" ja "maa vee peal" ehk kunstlikke veekogusid ja ujuvaid saari. Lapsed said õhinal proovida, mis tunne on astuda isetehtud saarele. Väiksematele saartele istutatud redised ja salat on nüüdseks juba päris suureks kasvanud.

Eidapere kool plaanib sel suvel luua terve keskkonnanahariduskeskuse, mis on suures osas inspireeritud Vegardi pakutavatest ökolahendustest.

„Jääd murdmas“: Vegard ja Eidapere koolipere seilavad esimesel omatehtud saarel. Foto: Mare Alabri

Tulevikuplaanide taustal: üks Eidapere koolitüdruk valmistab Vegardile omaalgatuslikult esimese „saareelaniku”. Foto: Mare Albri

Tehnoloogiatest

Siinkohal räägikski põgusalt Vegardi kesketest tehnoloogiatest Maa looduse taastamiseks – „**vesi maa peal**” ja „**maa vee peal**”. Tema arvukaid teisi lahendusi mahub ehk kirjeldama järgmistes numbrites.

Põhiideeks on siin, et küllusliku elutegevuse tekkeks on vajalikud neli põhikomponenti – **maa, õhk, vesi ja valgus**. Kuid kuna agar inimtegevus on Maa ökosüsteemi tasakaalu rikkunud ja selliseid rohelisi ja niiskeid piirkondi on tublisti vähemaks jäänud, tuleb inimestel võtta initsiatiiv ja loodus ka uuesti järje peale aidata.

Kui suur on tehtud kahju? Kuigi süsihappegaas on taimele fotosünteesiks vajalik ressurss, mille peaks biomass ülekülluse korral kiiresti siduma, viitab CO² praegune tõusnud hulk atmosfääris biomassi olulisele vähenemisele. Ligikaudu 80% maa biomassist asub ookeanides. Arvestades kõiki näitajaid, on Vegard seisukohal, et saastamise kaudu oleme viimase 200 aastaga hävitanud lausa 70% sellest elusloodusest!

Üheks olukorra parandamise viisiks ongi tehnoloogiad vee tagasitoomiseks (kuivale) maale ja samuti kunstliku uue „maa” loomiseks veekogudele. Tehissaared annavad lisaterritooriumi suurenevale inimkonnale ja loomadele ning soodustavad ka uue biomassi kasvu nii saarte peal kui nende all vees.

Üks lihtne komponent nimetatud tehnoloogiate teostamiseks oleks niiskust, õhku ja valgust läbi laskev **moodul** (40x60x30 cm), mida võib valmistada geovõrguga kokku seotud klaas- või plastkuulidest, või siis **plastpudelitest**, mis muudab prügi väärtuslikuks ehitusmaterjaliks! Kui kiht taolisi mooduleid asetada kuivanud maapinnale, tekib seal miniatuurne ökosfäär, kuhu jääb niiskus ringlema, kondenseeruma. Samas läbib moodulit valgus, seemned, tolm ja taimede juurestik. Selle tulemusel tekib taoliste moodulite kaasabil juba mõne aastaga iseenesest lopsakas loodus, isegi kõrbesse. Samamoodi elavad põuaajad kergemini üle kivised põl-

lud, kuna kivide all säilib niiskust, ainult et see moodulite tehnoloogia on palju kordi tõhusam. Kui loodus on moodulid juba üle võtnud, on need oma ülesande täitnud.

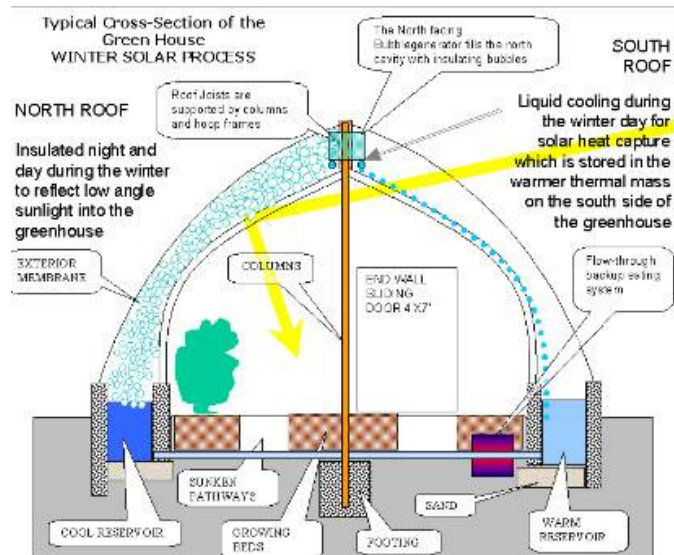
Kui taolised moodulid asetada vette, siis need muidugi ujuvad, ja kui laduda ja ühendada neid kokku 12 kihti, saab tekkinud **tehissaarele** ehitada terveid linnu ja kõik muu eluks vajaliku, andes muuhulgas maismaa loodusel võimaluse taastuda. Kusjuures nii saarte peale kui alla kinnitub elu – sinna tekivad uued maapealsed ja veealused džunglid. Saarele saab vajadusel luua ka uusi mageveekogusid, millele võib omakorda paigutada ujuvaid saari. Klaaskuule saab tulevikus valmistada näiteks basaldist, mida leidub Maal külluslikult. Plastmaterjalideks saab kasutada bioplaste. Uued liukuvad saared oleks suurepärane pinnas ka arvukate mitmekesiste kogukondade tekkeks ning paremate **ühiskonnamuudelite** loomiseks, mis toovad tahes-tahtmata kaasa positiivseid muudatusi ka maismaal. Vegardi sõnutsi mahuks ainuüksi Peipsi järvele elama 2,5 miljonit inimest, ning igal perel oleks piisavalt ruumi ka oma toidu kasvatamiseks. Ujuvmaaga ei kaetaks seejuures kogu veepinda, vaid kenad ümarad lapid, mistõttu veekogu jääb ikka veekoguks. Maakerast 2/3 moodustab teatavasti ookean, seega pole ruumipuudust karta.

Vesi maa peal tähendab uute kunstlike veekogude loomist, mis on geotekstiili ja geomembraani (tugeva kilematerjali) abil lihtne. Eidapere kooli hoovis valmis esimene 6 m pikkune tehisveekogu näiteks paari tunniga. Veekogudele saab siis omakorda paigaldada ujuvad saared, kus kasvavad taimed saavad vajaliku vee alati kätte ja tekib elutoetav keskkond.

Paljudel tekib siinkohal kindlasti küsimus Eesti talviste „polaarolude” kohta. Selles osas aitab meid välja **tehnoloogia Solarroof**, mille peale on paralleelselt Vegardiga tulnud ja seda juba üle 20 a arendanud ka Kanada leiutaja Richard Nelson, kuid Vegard on seda veelgi täiustanud. Tegemist on lihtsa, algselt kasvuhoonetele mõeldud, revolutsiooniliselt tõhusa dünaamilise termoisolatsiooni tehnoloogiaga, milles kasutatakse kahe kilemembraani vahel **seebivahtu**. Tekkiv katusealune ruum on 10x soojapidavam kui tavalised kahe kilekihiga kasvuhooned ja 15x tõhusam kui klaaskasvuhooned! Ja sellega saab katta terveid elukeskkondi, kaasa arvatud elumaju.

Kilede vaheline vahe on 60 cm kuni 1 m ja seebimullid toimivad analoogselt pilvkattega – pimedal ja külmal ajal hoiavad need soojust ja päikesepaiste korral saab vahu eemaldada, lastes päikesel maad ja vett soojendada. Samuti kaitseb vaht liigse päikesekiirguse eest. Vahtu saab hoida ka eraldi põhja- ja lõunapoolsetel külgedel, kasutades maksimaalselt ära madalat talvepäikest. Vahukatte tekitamine käib imelihtsalt, mõne

minutiga, ventilaatori ja seebiveega leotatud võrgu abil. Samamoodi käib ka seebimullide purustamine taas seebiveeks. Vaht püsib vastavalt vajadusele olenevalt koostisest mõnest minutist kuni mõne nädalani. Kuidas seebivesi ära ei jäätu? Sellele saab lisada looduslikke antifriise, samuti salvestatakse päevane päikesesoojus veereservuaaris, mis vahu uuendamisel moodustab sooja kihi.

Kanada pakases edukalt testitud Solarroof tehnoloogia

Nii ei vaja keskkond ka $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$ pakasega talveöödel tava-pärast kütmist ja püsib mõne plusskraadi juures, kuid oluliselt soojema keskkonna loomiseks on vaja päevast päikesesoojust tõhusamalt salvestada.

Selleks on Vegard välja töötanud lihtsa **päikesepaneelide tehnoloogia**, mis on u 10x tõhusam olemasolevatest fotoelektrilistest päikesepaneelidest (mis pealegi ei tööta pilves ilmaga – uus lahendus töötab 30-60% tõhususega ka pilvituse korral). Paneel koosneb дренаazivõrgust, mis paigutatakse kahe musta kilemembraani vahele, mille vahel ringleb vesi, mis salvestab päikesesoojuse suuremasse hästiisoleeritud veepaaki. Paagis olevat sooja saab siis kasvõi nädalate viisi kütteks kasutada. Paneeli täiendavaks isoleerimiseks võib kasutada välispinnal läbipaistvat lisakilet, mille vahel on õhuke võrk, kuhu saab tekitada vaakumi. Kogu ringluses on väike alarõhk, mis hoiab membraane omavahel tihedalt koos, ka kaldus katusel. Kui tavalised vaakumtorudega päikesepaneelid tasuvad end ära 10-20 aastaga, siis siinkirjeldatud süsteem tasub end juba mõne nädalaga ja on suurema pinna tõttu märksa tõhusam!

Kuid unustada ei saa ka **jahutust**. Kas teadsite, et 60% kogu maailma energiavajadusest kulub just jahutus-seadmetele? Samasuguse päikesepaneeli abil saab öösiti ja talvel koguda „külmaenergiat“ ja salvestada seda jää kujul eraldi reservuaari. Paneelist eralduv soojusenergia kiirgub kosmosesse ja jahutab reservuaaris olevat vett isegi suveöödel. Kuna 1 m^3 jää sulata-

miseks kulub sama palju energiat kui 1 m^3 vee soojendamiseks $85\text{ }^{\circ}\text{C}$ -ni, on see suure potentsiaaliga ressurss. Paneelides ringleva vee saab lisandite abil jäätumatuks muuta, jääd saab tekitada paakidesse paigutatud puhta vee pudelitesse. Nii salvestatud külma saab siis kasutada ruumide ja nt külmkapi jahutamiseks, samuti õhu kuivatamiseks kondensvee kogumise teel sisemistelt külmapaneelidelt. Samal viisil on lihtne ja odav toota jääd ehitusmaterjaliks, aga sellest lähemalt ehk edaspidi.

Samuti on Vegard edukalt katsetanud tehnoloogiat, mille abil saab kuuma ja külma vee potentsiaalide vahest **toota elektrit**. Nimetatud tehnoloogia võiks vabalt rahuldada **kogu Eesti energiavajaduse**, kui katta päikesepaneelidega näiteks kogu Eesti raudteede äärne ja rööbastevaheline pind (1200 km). Samuti on tohtuks kasutamata potentsiaaliks maanteed ja majakatuste pinnad. Täna tuleb aga 80% kogu Eesti saastest ainuüksi Narva elektrijaamadest!

Personaalse elektritootmise lihtsamaks meetodiks on **vertikaalteljega tuuleturbiin**, mis vastupidiselt tava-pärastele tuulegeneraatoritele ei kahjusta loodust, on tunduvalt tõhusam ja mida on võimalik igapäev iseseisvalt valmistada ja hooldada. Energiasaadust saab tuuletuteks päevadeks salvestada veesamba tõstmise või suruõhu pumpamise teel, mis seejärel käitab elektrigeneraatorit.

Samas on elektri kasutamise suhtes Vegardil seisukoht, et tulevikus peaksime viima selle energiaallika kasutamise miinimumini, kuna meil on ka tõhusamaid vahendeid samade ülesannete täitmiseks kui nt elektriga kütmine ja jahutamine.

Näiteks toidu küpsetamiseks on puude põletamise ja elektri asemel võimalik kasutada **keraamilisi kuumpalle**, mis aetakse nõgusa peegli abil päikese käes tuliseks ja mis püsivad isoleeritud tingimustes pikalt soojana. Pall võib olla ka õõnes ja paksusealine, võimaldades selles kasvõi leiba küpsetada.

Personaalne biosfäär

Kui üldnimetatud tehnoloogiad üheks tervikuks kokku liita – kunstlik veekogu alla, Solarroof peale ja kunstlikud saared koos taimede ja eluruumidega vee peale ujuma – saame tervikliku, jätkusuutliku ja **isemajandava elukeskkonna**, mis tagab aastaringselt peavarju, toidu, soojuse ja elektri ühele perekonnale või siis tervele kogukonnale, suurus on vabalt skaleeritav. Ühtlasi kujutab see endast Maa ökosfääri vähendatud mudelit, kus kõik on pidevas omavahelises ringluses – vesi, hapnik, süsihappegaas ja biomass.

Kui kasvatada inimesele toiduks piisavalt taimi, siis seesama taimede hulk annab inimesele hingamiseks ka piisavalt hapnikku ja inimene annab taimedele fotosünteesiks vastu piisavalt süsihappegaasi. Seejuures toimub

taimekasvatuse **aastaringse**lt, mis võimaldab saada mitmekordse saagi. Taimed saavad saarte alusest vee-kogust alati piisavalt juua. Kuna taimede kaudu aurustub õhku suur hulk vett (10 liitrit 1 m² kohta ööpäevas), siis tuleb õhku kuivatada jahedate paneelide abil. Tekkiv kondensvesi kogutakse rennide abil taas kokku ning kasutatakse nt pesuveeks ja rikastamisel ka joogiveeks. Õhu kuivatamine välistab ka kahjulike mikroorganismide ja hallituse tekke, samuti kiirendab see taimede kasvu.

Taimekasvatuseks luuakse väiksemaid **ujuvaid saari**, millel asub muld geotekstiilist „peenardes“. Spetsiaalsed saared on ka **reovee ja kuivkäimla jäätmete** ümber-töötlemiseks. Nendel kasvavad taimed, millest saab omakorda kompost toiduks kasvatatavate taimede väetamiseks.

Vee puhastamiseks kasutatakse erinevaid **mikroorga-nisme ja vetikaid**, mida saab hiljem samuti väetiseks kasutada. Kokkuvõttes ei tekita antud elukeskkond min-geid jäätmeid ega kahjusta loodust.

Kuna selles personaalses biosfääris on kõik peaaegu ise-reguleeruv ringluses, puudub vajadus **ventilatsiooni** järele, mis muudab kogu elukeskkonna oluliselt energiasäästlikumaks. Väljast lisandub vaid päikese-kiirgus.

Tetramajad

Elumajadeks on Vegard välja pakkunud hingavate sein-tega, aga soojapidava tetraeedri kujulise konstrukt-siooni. Maja põrand ja kõik seinad on kolmnurksed, meenutades kunagist (kergelt punnis) piimapakki. Selline vorm on terminiselt oluliselt ökonoomsem kui tavalised kandilised majad ning seda on lihtne ehitada, kuna ainsaks mõõdupuuks on vajalik nurgast vastas-seinani ulatuv nõor, mis moodustab antud seinakume-ruse raadiuse. Samuti on see konstruktsioon erakordselt tugev orkaanide, maavärinate jms korral. Seinamater-jaliks võib kasutada põhupakke, puid (laotuna puuriida sarnaselt) või kasvõi pudeleid! 60 cm – 1 m paksuse seina sise- ja välispinna võib katta tugeva geovõrgu ja paberimassiga (sobib ka savikrohv). Tulemuseks on hingav sein, milles toimub iseeneslik hapniku- ja CO² molekulide tasakaalustumine sise- ja väliskeskonna vahel. See liikumine toimib omakorda hea soojusvahe-tina, seega on majas alati värske, kuid soe õhk.

Sarnane soojusvaheti-õhuvärskendi efekt on näiteks naturaalsel villadel (nt lamba-, kanepi-, linavill), millest on lihtne ka näiteks meie linnade umbsetele ja hallitava-tele korterelamutele hingavaid aknapaneele valmistada.

Taoline tetramaja on praktiliselt nii soojapidav, et selle kütmiseks piisab peaaegu vaid inimkeha soojusest, eriti kui see asub mahedas Solarooft-aluses kliimas.

Tetramaja mõõtmed võivad olla näiteks 7,7 meetrit igas

suunas, mis tagab piisavalt ruumi elamiseks ja mahutab 2 korrust. Kolmest taolisest majast saaks kena elukesk-konna kolmele perele, mille vahelise ala saaks katta Solarooftiga, et luua ühistegevusteks kena pidevalt soe roheala.

Tulevikuplaanidest

Eidapere kooli juurde loodav keskkonnahariduskeskus ongi plaanis ehitada ülalkirjeldatud tervikliku biosfääri kujul, mis mahutab Solaroofti alla ka ühe tetraeeder-maja, kus saab edaspidi läbi viia nii koolitusi kui uurimustöid. Samuti on võimalik selle mini-biosfääri kaudu õpilaste jaoks põnevalt näitlikustada praktiliselt kõiki õppeaineid.

Projekti edukal käivitamisel pälvib see kindlasti teistegi koolide ja muude huviliste tähelepanu, kuna antud eeskuju loob reaalsed võimalused lisaks ökoloogilistele probleemidele ka paljude sotsiaalsete kitsaskohtade lahendamiseks, andes võimaluse raiskavast tarbimisahe-last välja astumiseks ja kergendades ka riigi koormust inimeste toetamisel. Seda eriti tänastes rasketes majandustingimustes, kus paljud on kaotanud elatus-allika ega tea, mida peale hakata.

Võib vaid kujutleda, kui paljud inimesed võiks leida endale ja oma peredele nimetatud tehnoloogiate abil võimaluse mitte pelgalt ellujäämiseks, vaid külluslikuks eluks harmoonias looduse ja teiste maailmaga.

Mis kõige tähtsam – need tulevikku suunatud tehnoloogiad annavad inimestele **lootust**, mis toob kaasa ka hoolivama ellusuhtumise.

CAFOW liikumisega võivad liituda kõik siiralt koostööst huvitatud inimesed. Teretulnud on ka igasugune abi ning head ideed, mida antud tehnoloogiatega edasi võiks toimetada. Mõned vihjed: 2011 saab Tallinnast kultuuripealinn, tulemas on merepäevad, käimas on innovatsiooniaasta, väliskülalised on Eestit nimetatud lausa innovatsiooniparadiisiks, erinevate kõrgkoolide üliõpilased janunevad uute põnevate väljakutsete ja uurimismaterjali järele – milline koostööpotentsiaal! Hiljem oleks meil ka ülejäänud maailmale nii mõndagi anda. Eidapere kooli õpilased on igatahes juba õhinas. ☺

CAFOW initsiatiivgrupp <http://www.cafow.org>

Loe lisaks:

[Eidapere kooli õpilased alustasid keskkonnaprojekti "Vesi maa peal, maa vee peal" »](#)

[Haridus: Ujuva maa unistus Eidaperes \(õpilane Silver Niinemets\) »](#)

[Nädaline: „Eidapere õpilased ehtasid ökosääri“ »](#)

[Solarooft wikipedias »](#)

[Veel Solarooftist »](#)

[Vegardi kohta lähemalt siin » ja siin »](#)

[Vertikaalsed tuuleturbiinid »](#)

Rahvusvaheline ökokogukondade kogunemine Venemaal

Sven Aluste, Eesti Ökokogukondade Ühendus

Kovcheg küla

Veebruari alguses toimus Venemaal rahvusvaheline ökokogukondade kokkutulek. Moskva lähisteleva Kovchegi külla oli kokku tulnud 55 inimest kolmekümnest külast üle kogu Venemaa. Lisaks veel mõned väliskülalised - kolm inimest Soome kogukonnast „Katajamägi”, üks Rootsi permakultuuri viljelevast kogukonnast „Suderby” ja kaks Eesti Ökokogukondade Ühenduse liiget – Sven Aluste ja Allan Kokkota.

Kohaletulnud kogukondade esindajad tutvustasid oma külade elukorraldust ja saavutusi. Programm oli tihe - töögruppide kaupa arutati kõiki ühiselt puudutavaid teemasid: sotsiaalseid suhteid, toetavaid lahendusi haridus-alal ning majanduslikke printsiipe kogukondlikus elus. Programmi lisana tutvustasid võõrustajad traditsioonilisi laule-tantse, mis Venemaal unustuse hõlma on vajumas. Sealsed kogukonnad hindavad traditsioonide alalhoidmist kõrgelt.

Kui sealset küla lähemalt kirjeldada, siis Kovcheg (tõlkes Laegas) asub Kaluga rajoonis. Moskvast on see Kiievi ehk edela suunas 140 km. Sõita sai nii metroo, rongi kui Šnivaga (Chevrolet ostis ära Niva tehase, mistõttu nimetatakse nüüd Chevrolet' keres olevat Nivat Chevrolet-Nivaks - rahvakeeli Šnivaks).

Sealse küla initsiatiivgrupp tuli esmakordselt kokku

2001. aastal ja ühised vaated baseeruvad harmoonilisel koostööl loodusega, mida kirjeldab sealkandis väga populaarne „Anastasia” raamatutesari. Kovchegi sarnaseid külasid, kus igas külas elab aastaringselt vähemalt 3 peret, on Venemaal üle 50. Kuna suurlinnades on ühendus loodusega praktiliselt katkenud, siis need inimesed otsustasid astuda oma töökspidamise elluviimisel reaalse sammu ning rajasidki Kovchegi küla.

Külal on maad kokku 120 ha ja sellel on välja mõõdetud 79 1-hektarilist krunti. Majad on ehitatud naturaalsest materjalidest ning tänaseks on üle 90 ehitise peaaegu et katuse all. Kuigi üle neljakümne pere elab õnnelikult oma poolvalmis majas, on enamus ehitistest jätkuvalt ehitusstaadiumis, mistõttu on ka pilt kirju.

Küla ühismajas (ehitatud 2002) on viimased 3 aastat tegutsenud algkool. Ühiselt jagatakse ka saekaatrit, puidu töökoda ja 15 hiljuti kaevatud tiiki. Üle 16 perekonna peavad oma mesilasi. Paljudel peredel on Moskvast või mõnes muus linnas korter, mille nad on välja üürinud, soovides elada ise aastaringselt maal ning mitte olla „datšnikud”. Paljud kasvatavad omale ise toitu ja mitmed müüvad oma sissetehtud saadusi turistidele või teistele külaelanikele.

Esinejad

Majade ehituse juures on kasutatud erinevaid tehnoloogiaid. Püstitatud on nii kaheksatahulisi elamuid kui tavalisi kandilisi viilkatusega ühepere-elamuid. Tuleb tunnustada, et ökoloogilise ehituse osas on neil veel üht-

Kovcheg küla

teist õppida. Erinevaid plastmaterjale ja kilesid oli kasutatud konstruktsioonides, kus seda teha ei tohiks. Aga sealsed inimesed on uutele ideedele avatud ja väga teadmishimulised.

Saman

Kogukonna külalisi majutati kodudes. Ka meie võõrustaja oli omale ise maja ehitanud, kasutades karkassi vahel põhu ja savi segu - vene keeli „saman”. Hoonet küttis nn vene ahi, mis on mitmeotstarbeline – näiteks saab sellel toitu valmistada, paagis vett soojendada, leiba küpsetada ning muidugi selle abil ka tuba kütta. Selle majaomaniku „saman”-tehnikat oskused pärinesid Saksamaalt. Teadmiste saamise nimel tuleb ikka reisida. Rääkisin talle efektiivsetest ahjust ja energiasäästlikest põhupaki-majadest - teema pakkus suurt huvi. Lubaski mees järgmisel aastal külalistemaja põhust ehitada ja raketahju sisse teha. Kõrvalmaja elanikud huvitusid jutu arenedes aga kohupiimavärvide, mille retseptid neile üsna tundmatud olid. Hea, kui sedalaadi kogunemiste käigus teadmisi ja kogemusi saab vahetada.

Kogukond tegeleb ümberkaudse metsa kaitsmisega, kus on olnud palju lubamatuid röövraieid. Kogukond on korraldanud mitmete raiete peatamisi ja uute puude istutamistalguid. Metsad on seal võimsad – tihedad männid, kuused ja kased, kohati kasvab ka seedreid. Metsade vahel võib liikuda kilomeetrite kaupa, kohtamata ainsatki inimest.

Olles käinud viimasel neljal aastal Euroopa ökokogukondade (*Global Ecovillage Network Europe*) kokkutulekul, võib tõdeda, et sarnaselt mõtlevad inimesed seisavad kus tahes maailmas samade küsimuste ees ning tunnevad õigete lahenduste korral ühtmoodi siirast äratundmisrõõmu. Kõikjal on võimalik midagi uut õppida ja kõrva taha panna. Igaühel ju omad nipid. Kovchegi küla on tuntud teiste Venemaa ökokogukondade hulgas eelkõige oma edumeelsuse ja ärksuse poolest.

[Lähemalt Kovchegi kohta »](#)

[Lähemalt Euroopa öko-kogukondadest »](#)

Eesti kogukond Rootsis, Järnas

Evelin Tamm

Oleme juba kaua rääkinud ökokogukondadest Eestis, samas kui „tõelisi” näiteid nendest ühisele elavatest ökoainimestest napib. Käesoleva kirjutise eesmärgiks on lühidalt tutvustada eestlaste kogukonda Järnas (Rootsis) ja mõtiskleda pisut ka ökokogukondade teemal laiemalt.

(Öko)kogukondlikust eluviisist

Inimeseks olemiseks on vajalik teiste inimestega suhelda, ühiseid kogemusi kogeda ja oma mõtteid, tundeid ja tegemisi jagada. Ühises kulgemises on eriline turvalisus ja vaimne heaolu, mida üksinda saavutada on raske või isegi ehk võimatu. Kaua oleme arvanud, et sellise kindluse tagab abielu. Paljude isiklikud kogemused ja loomulikult ka sotsioloogilised uuringud näitavad, et pere-mudelid on muutumas. Unistus traditsioonilise talupere juurde naasmisest on illusioon, millega mängivad paljud, sealhulgas näiteks ka meie presidendipaar.

Viimase kahe aasta jooksul enne Eestist ära tulemist osalesin õige mitmel ökokogukondade üritusel. Minu arvates räägiti alatasa liiga palju ökotarbimisest, sh ehitusest, mõõdukalt looduse säästmisest ja pea mitte midagi kogukonna sotsiaalsest mõttest. Mõnikord mainiti haridust ja vastuseks oli alati alternatiivpedagoogika – eriti Waldorfkoolide loomine.

Tegelikkuses on minu hinnangul kogukonnas sotsiaalne mõõde primaarne ja kui inimene hoolib teistest inimestest enda ümber, siis on looduse säästmine iseenesestmõistetav. Austus elu vastu tähendab eestlasele austust ka looduse vastu, sest meie maailmapildis on loodus alati elav ja hingestatud. Laused „Puule ei tohi haiget teha!”, „Maa hingab!” on ju tänapäevani meie kõnepruugis tavalised.

Eestlasele omane loodusfilosoofiline mõttelaad on heaks aluseks võimalikule kogukondlikule sotsiaal- ja haridusmudelile, mis oleks nii ökoloogiline kui meile ainuomane, arusaadav ja mõtestatud. Meie rahvuslik alaväärsuskompleks takistab jõudmast tõeliselt sügavate muutusteni meie kasvatuses, kus tõuseksid esile meile endale olulisimad väärtused, siplene tänaseni nõukogudeaegses kitsarinnalisuses ja usaldamatuses. Meil puudub kogemus avatud ja loomingulisest lähenemisest õppimisele, puudub eneseusaldus. Minu jaoks on siin pikalt jätkunud mõtlemisainet, kuid vähe on olnud tõeliselt sisukaid ja edasiviivaid arutelusid. Eestis ei ole selles vallas praktilisi kogemusi ja julgust (äkki isegi tahet?) millegi „tõeliselt uuega” alustamiseks.

Ühe põhjusena võib minu arvates välja tuua kogu maailmas, sh ka Eestis tekkivat teravat ökoloogilist kihistumist, mis on loomulikult seotud finantseerimisega. Need, kellel on raha, loovad endale selliseid „ökosaare-

kesi”, kus on tervislik ja turvaline elu. Põhimõtteliselt saaks neid nimetada ökokogukondadeks, kui tegemist oleks kõikidele avatud keskustega, mis põhinevad vabadusel ja tingimusteta armastusel kõikide inimeste vastu. Minu hinnangul on näiteks Põhjamaades selliseid piirkondi paljudes kohtades, kuid välismaalastele või ka sama riigi vaesematele inimestele on nendesse piirkondadesse elama asumine takistatud.

Kuna laiemate rahvahulkade teadlikkus aina kasvab, siis võib ette kujutada, kuidas hakkab toimuma riiklik või miks mitte ka Euroopa Liidu siseränne. Tööstuspiirkondadesse jäävad peamiselt kolmandatest riikidesse sisetoodud põgenikud, palkade ja haridustase on madal, kriminaalsus ja sotsiaalsed probleemid kõrged.

Meie teekond Roots

Meie teekond Rootsimaale sai alguse Solvikkooli intuiitiivpedagoogika kursusest. Mina jõudsin Solviki esimest korda kolm aastat tagasi ja tundsin kohe algusest peale, nagu oleksin koju jõudnud. Järna loodus, siinne vaba ja loominguline mõtte- ja tegustemisviis, inimesed, kes siin aastaid on elanud ja töötanud, see lummas ja kutsus. Kuidas luuakse kool, kus iga õpetaja on eriline isiksus, õppekava on täiesti sekundaarne, õpetamine põhineb intuitsioonil, mängimisel ja loovusel ning laste heaolu on kõige keskpunktis? Kuidas täiskavanuna tulla välja maailma signast-saginast ja suuta keskenduda olulisele? Need olid minu põhilised küsimused Solviki kursusele tulles.

Järnast

Järna on antroposoofiline keskus alates 1930-ndatest aastatest, siis põgenesid esimesed antroposoofid oma peredega natside eest siia ja alustasid puuetega lastele keskuste loomist. Hitleriaegsel Saksamaal olid ju kõik puudega inimesed üleliigsed, ainus võimalus ellu jääda, oli põgenemine. Tänapäevani on sellest ajast siinkandis tegutsenud mitu Rootsi olulisemat puuetega inimeste keskust.

60-ndatel aastatel alustati Waldorfpedagoogilise Seminari rajamist. Olulisel kohal oli ka tervislik ja terviklik toitumine, mille juurde kuulus mahepõllumajandustalude ja -õppekeskuste arendamine. Antroposoofilise meditsiiniga, sh raskete vähihaigete ravimisega tegeleb Ytterjärna kliinik. Loodud on ökopank. Järnas tegutseb mitu alternatiivkooli ja -lasteaeda.

Lühidalt võib öelda, et siin on omamoodi „ökosaareke”, mis on täna õnneks veel kõikidele Euroopa inimestele avatud.

Solvikkoolist

Solvikkool on siiski ka siinkandis eriline. Eriline just oma vaba loovuskeskse lähenemise poolest. Teised kohalikud vabakoolid järgivad väga täpselt Waldorfkoolide tradit-

sioone, kuid Solvikkoolis on Pär Ahlbom koos mitmete teiste huvitavate ja andekate inimestega loonud täiesti unikaalse keskkonna õppimiseks ja arenemiseks. Nad nimetavad oma õpetust ise intuiitiivpedagoogikaks ja sõnastatud teooria sellest puudub. Intuiitiivpedagoogikat saab õppida ainult siin või Saksamaal Freiburgis, kus samad õpetajad paralleelset kursust läbi viivad. Kursus on põhiliselt praktiline ja kogemuslik. Tegemist on Waldorfpedagoogikast edasi arendatud suunaga alternatiivpedagoogikas, mille aluseks on eelkõige õpetajate endi aastate jooksul kogutud kogemused ja teadmised lastest ja tööst nendega. Olulist rolli mängivad selle koolkonna väljakujunemisel ka Iris Johanssoni vaated inimeseks olemisele ja inimeste vahelisele suhtlemisele.

Eestlaste kogukonnast Järnas

Kolmanda aasta suvel otsustasid kolm eesti peret siia kolida, et seda kõike ühiselt ja igaüks eraldi kohapeal kogeda. Meie täiskasvanud õpime eelkõige tööd inimestega, ökoloogilist ehitust, vaateid elule, loodusele, põllu- ja majapidamisele jne. Kõik lapsed (kokku 5) käivad Solvikkoolis. Ka meie puhul on tegemist omamoodi Euroopa Liidu siserändega, Eesti õpetajate suvelaagris ristasime selle „hariduspaguluseks”. Hariduspagulusest olen pikemalt kirjutanud 2009.a. sügisel Õpetajate Lehes.

Eestlasi elab ümbruskonnas juba varasemast ajast ja nendega on meil olnud väga hea side algusest peale. Oleme ühiselt tähistanud olulisemaid tähtsündmusi, sh kadripäeva, jõulusid, vastlapäeva, vabariigi aastapäeva. Vahvaks kombeks on saanud Stensundis toimuvad saunaõhtud koos jääauku hüppamise ja laval regilaulu laulmisega.

Seltskond siin on mitmekülgsest andekas, igaühel on teadmisi ja oskusi, mida teistega jagada. Jääb olla ainult südamest tänulik ja õnnelik, et saan nende inimestega koos elada ja kasvada.

Kohanemine Rootsi ühiskonnas võtab muidugi aega. Järnas olen tundnud ennast nagu kodus algusest peale, sest siin on inimesi üle maailma ja uued inimesed alati teretunud. Mujal olen tihti kohanud traditsioonilist pelgust sisserännanute suhtes. Selgelt on märgata, et Ida-Euroopa tähendab rootslasele ikka veel Venemaad, Eestist ei teata sagedasti midagi. Inimesed ei tea Eesti pealinna nime, ametiasutustes ei teata, et kuulume Euroopa Liitu.

Kokkuvõtteks

Kuidas siis ikkagi kasvatada lapsi, elada ja olla nii, et süda oleks rahul, hing laulaks ja mitte petta iseennast? Selline küsimus on juba aastaid minu sees kerinud ja tegudele ajendanud. Nii olengi tänaseks jõudnud Järnasse, kus ühiselt teistega koos otsida vastuseid ja esitada uusi küsimusi. Elu kogukonnas eeldab püüdu

teineteise mõistmise poole ja ümbritsevate inimeste tingimusteta armastamist. Ainult inimeste vaheline avatud suhtlemine saab luua aluse ühiseks toimimiseks, kui ei ole kommunikatsiooni, siis tekivad pinged, hirmud ja vastasseisud.

Ma ei tea, kas saab meie elamist siin pidada klassikalises mõttes ökokogukonnaks, kuid omamoodi ühine hingamine on meil siin kindlasti.

Loodan, et üldine diskussioon ökokogukondade liikumise seotud võimalustest ja ohtudest on Eesti ühiskonnas jätkuv ja elitaarsete mudelite kõrval hakkame aina enam arutlema ka egalitaarsete, kõigile kättesaadavate ja üldiste mudelite loomise teemal.

Demokraatiast. Rohujuure tasandil.

Katrin Lumberg

Olen sel talvel osalenud kahel toredal koosolekul. Ühel valiti juhatust, teisel esimeest. Polegi nii tähtis, mis organisatsioonid just täpselt. Olen aastate jooksul osalenud paljude organisatsioonide koosolekutel, kus meeleehtlikult otsitud kedagi, kes oleks seekord nõus juhatuse liikmeks või esimeheks hakkama. Ja alati on tundunud, et miks küll nii - juhtimine ja eestvedamine peaks ju olema ihaldusväärne amet, kuhu palju soovijaid, mitte nii nagu tegelikult...

Ühel koosolekul valiti juhatust. Vana juhatuse, nagu ikka, ei olnud täiuslik. Ja arvas, et tulgu siis täiuslikumad ja tehku paremini. Polnud neid täiuslikumaid ka kuskilt võtta. Vana juhatuse lahendas juhatuse valimise küsimuse saalomoni-likult - kandidaate ei püstitatud, igale koosolekul osalejale anti paberitükk ja paluti kirjutada nende kolme inimese nimed, keda nemad tahaks juhatuse näha. 'Kõrgemalt poolt' saadetud vaatlejad ei osanud sellise ebatraditsioonilise lahenduse kohta otsekohe seisukohtagi võtta. Et nii ju juhatust ei valita. Kõigepealt tuleb ikka kandidaadid püstitada ja siis hääletada ja üldse... Nimetasime toimuva 'turu-uuringuks' ja jäime huviga tulemusi ootama. Häälilugema saadeti needsamad 'eemalt vaatlejad', kes käekirju ei tunne ja sohki ei tee. Hääletustulemus - kõige rohkem häälil said kaks vana juhatuse liiget ja tegelikult eeldatav uus juhatuse liige. Nüüd oli koosoleku juhataja kord saalomoni-likult käituda. Koosoleku juhataja küsis enim häälil saanud liikmetelt ükshaaval, kas ta on nõus juhatuse liikmeks kandideerima. Kaks esimest vastasid jah. Kolmas ohkas südamepõhjast ja ütles "Kui ma saan olla juhatuse koos kahe esimesega, siis JAH!". Koosoleku juhataja küsis veel kõigilt osalejatelt, kas kõik on hääletustulemustega nõus ja lugesime juhatuse kinnitatuks.

Teine koosolek. Esimehe valimine. Üks liige kutsus teise liikme nurga taha ja küsis, kas sina oleks nõus esimeheks kandideerima. Teine vastas südamepõhjast, et mina

olen nõus esimeheks hakkama siis, kui ma olen aasta aseesimees olnud. Ja esimees võiks olla ikka keegi, kes on varem ka liige olnud, mind alles valiti liikmeks. Koosolekul tehti ettepanek esimeheks hakata ühele liikmele, kes on varem liige olnud. See liige vastas, et esimeheks olla pole tal kahjuks aega, aga võib olla aseesimees ja aidata asju ajada ja midagi teha, mis vaja. See, kes oli hetk tagasi kindlalt keeldunud esimeheks hakkamast, leidis seepeale, et no kui mul on suur tugev tark varem liige olnud aseesimees, kelle kaela kõik asjad lükata, siis no hea küll, valige siis pealegi esimeheks.

Vot sellised lood. Mõlemal juhul oli lõpuks määrav see, kellega koos ma saan seda tööd teha, mida tegema mind valitakse. Kõigil neil teistel koosolekutel, kus on meeleehtlikult otsitud kedagi, keda valida, ei ole ka mina kätt tõstnud. Sest ma tõesti olen tundnud, et see on liiga suur tükk tööd, et seda üksi teha. Ja kui keegi teine ka seda tööd teha ei taha siis ma üksi ka ei taha.

Klassikaline valimismudel eeldab, et on palju kandidaate ja neist osad osutuvad valituks. Seega kandideerimiseks nõusolekut andes sa tegelikult ei tea, kellega koos sa lõpuks valituks osutud. Mõnes organisatsioonis hääletatakse ka kogu juhatust korraga. Või esimeest ja aseesimeest korraga. Siis aga läheb keeruliseks juhul, kui mõnele valijale osa pakutud juhatusest meeldib ja osa mitte. Kuidas siis hääletada?

Mulle tundub, et kogukondlikus valimismudelil võiks arvestada nii seda, et juhid sobiksid valijatele, kui ka seda, et juhid sobiksid omavahel ja saaksid üheskoos kõik vajalikud töövaldkonnad kaetud. Päriselus leitakse loovaid lahendusi, mis arvestavad mingil määral nii üht kui teist. Loodevasti jõuavad päriselu loovad lahendused kunagi ka klassikalistesse valimismudelitesse. Öko- ja muud kogukonnad võiks olla siinkohal teenäitajaks...

Katrin Lumberg on MTÜ Tegudeks juhatuse liige, elu jooksul kuulunud ka korteriühistusse, üliõpilasseltsi, kutseühingusse, hoolekogusse, kogudusse jne.

Ühe kogukonna idee

Ingrid Vooglaid

Ingrid Vooglaid on imeline mõte luua oma ökokogukond Haanjamaale. Siinkohal on välja toodud tema idee lühike versioon.

Lannu küla on jätkusuutlik kombinatsioon ökokülast ja traditsioonilisest Eesti hajakülast. Eelkõige on see koduks inimestele, kes siin elavad, samas ka koht, kust levivad laiali head ideed ja eeskujud.

Lannu küla koosneb iseseisvatest taludest. Küla seisab inimeste, talude, öko-pisiettevõtete endi algatustel, tegutsemisel ja koostööl ja ei sõltu katusorganisatsioonist ega mõne konkreetse isiku plaanide muutusest.

Külal ei ole juhti ega vaimset liidrit, võib moodustada küla nõukogu, kuhu kuuluvad kõigi talude esindajad.

Talud asuvad väikeste lähigruppide kaupa hajusalt. Näiteks 2-5 talu kobaras, siis 300-600 m vahet ja järgmine kobar. Kommuun on võimalik oma kodu ehitamise ajaks ja alguses tõenäoliselt elavad kõik maatükil olemasolevas hoones. Pikas plaanis elab iga pere oma talus. Talu juures olev maa kuulub perele, katusorganisatsioon, kui selline tekib, ei oma juriidilist osalust maas.

Kuna küla on ennekõike püsivaks koduks, ei ole külas liikmelisust, liikmemaksu, lepinguid ega muud sarnast, mis võimaldaks kedagi välja visata. Külla elama asuda soovivad elavad siin kõigepealt külalisena mõne kuu, et olla kindel, et nad tõesti soovivad siin elada ja teiste külaelanikega sobivad.

Aiapidamine, majapidamine, ehitamine ja üldse kogu elu on külas võimalikult mahe. Mürke ei kasutata, suuri põlde ei peeta ja raskete masinatega ei sõideta.

Külas on kogukonna koduõpe. Oma kooli ega lasteaeda ei ole. Soovi korral on võimalik mujal koolis käia ja oma kooli rajamise mõttega kogukonna algeid on juba isegi mitmeid.

Kõrgemaks eesmärgiks on küla kui jätkusuutliku ühiskonna mudel. See tähendab muuhulgas soodsa keskkonna loomist tugevate perede kasvamiseks ja lahenduste leidmist elamiseks täiesti ilma prügi tekitamata nii, et kõik kasutatu viimseni jälle looduse osaks saab. Külas on kultuurimaja, kus saab korraldada nii külasiseselt kui laiemale üldsusele kursuseid, töötubasid, näituseid. Igaüks, sõltumata vanusest, kel on midagi jagada, saab seal midagi korraldada.

Viimasel ajal on kuulda jutte, nagu oleks perekond oma elu ära elanud ja üldse mitte jätkusuutlik. Lannu ei ole selline küla, kus sellest nägemusest lähtutakse. Lannus on tugev perekond ühiskonna alus ja perekonna tugevuse soodustamine üks keskseid teemasid.

Asukoht: eeldatavasti Haanja kandis.

[Loe lähemalt »](#)

Kuidas olla maausuline

Auli Kütt

Suhteliselt raske on vastata küsimusele, mis tänapäeval maausust järgi on, kui meil puudub täielik ülevaade sellest, mis oli alguses. Aga kui hakata vaatlema, millest praeguse eestlase ilmapilt koosneb, siis seal leiab päris palju sellist, mis võiks pärit olla aastasadade ja isegi -tuhandete tagant.

Maausk ja rituaalid

Isiklikult eelistan kasutada sõnu *kombed* ja *tavad*, kui-

võrd *rituaal* on silmnähtavalt võõrsõna ning omandanud lääneliku kultuuriruumi kontekstis kaastähendusi, mida selle sõna välja mõelnud antropoloogid tõenäoliselt silmas ei pidanud. *Rituaal* kõlab nagu midagi dramaatilist ja silmatorkavat. Ent igapäevaelu rituaalid ei pruugi seda tingimata olla, kui just kultuurivälise pilguga ei vaata. Mõni näide meie tänapäeva elu-oluga kaasas käivatest ja paljudele iseenesestmõistetavatest rituaalidest - hambapesu kaks korda päevas; jälgade puhastamine ukseesisel matil enne tuppastumist; vahuveiniklaaside kokku löömine kellegi või millegi terviseks; kuid samuti jõuluaegne verivorsti ja hapukapsa söömise komme, munade värvimine kevadel ja lõkete tegemine suvisel päevakäänakul.

Enamasti ei tule inimene selle peale, et esitada endale küsimus, miks ta mingeid asju teatud viisil teeb. Ent juba küsimuse esitamise fakt näitab mõne vastuse kätte. Miks me kanname talvejopesid, mis on tehtud nailonist ning isegi algselt hea soojapidavuse korral kaotavad paari aastaga nii välimuses kui kvaliteedis? Kuhu on jäänud lambanahksed kasukad ja villased kleidid-sõbad, mida on siin maal kantud vähemalt aastasadu, kui mitte -tuhandeid?

Muidugi elab inimene vastavalt oma võimalustele, võiks siinkohal öelda. Lambakasukas on kõrges hinnas ja mitte asjata. Ent tarkus teha valik lambakasuka poolt ei ole enam iseenesestmõistetav igaühele.

Eesti tuntud maausulisi Kaido Kama on ühes intervjuus öelnud: religioon on ka see, et liha suitsutatakse lepuuga ja teatud päevadel tööd ei tehta, ükskõik kui kiire ka poleks. Tal on õigus; kuid sama hästi võiks neid kaht tegevust nimetada ka rituaalideks. Kuid ükskõik missuguseid võõrsõnu me neile külge ei poogi, jäävad need sisult esivanematelt õpitud-päritud kommeteks ja tavadeks.

Maausk ja ökomeelsus

Mõned head aastad tagasi oli Tartu tudengite korraldavas Talveakadeemias ka maarahvakultuuri tööühm. Selle käigus püüdsime siduda märksõnu "maarahvakultuur" ja "öko" ning vaadata, mida on meie oma pärimuslikus maailmavaates ja kombestikis loodushoidlikku. Üllataval kombel selgus, et pea igaühel oli oma perekonnaringist tuua mõni näide. Varem ei olnud keegi osanud lihtsalt neid asju omavahel siduda.

Niisiis leidsime, et "öko meie oma moodi" on näiteks komme korraldada talgud, valmistada hoidiseid, käia metsas marjul-seenel, sööta toiduülejäägid koduloomadele, parandada katkiläinud riideid ja koguda majapidamise tarvis vihmavett. Samuti nimetati kuivkäimlaid, mis lõppkokkuvõttes kulutavad vähem ressursse ja saastavad vähem kui reoveetorustike süsteem, mille lõpppunkt asub tihtipeale mõnes avalikus veekogus. Lõpetu-

seks tõdesime ühiselt, et kui soovida loodushoidlikul kombel elada, siis kõige lihtsam (ja ühtlasi ökoloogilisem) on eeskujusid otsida meie oma rahva eluviisist.

Kuidas on see kõik seotud maausuga?

Võiks öelda, et maausulise jaoks maausku muust ümbritsevast lahus ei ole olemas. Antropoloogia- ja usuteaduses on komme tõsta teatud vaimud, jumalad ja tondid muust elust eraldi ja nimetada nendega seonduvat religiooniks. See on loonud maailma eksliku arusaamise, nagu oleks religioon midagi tingimata eraldi asuvat ja iseseisvat, mida on võimalik harrastada valikuliselt kord nädalas. Ma ei oska oletada, kuivõrd see väide kehtib igasuguste muude usundite puhul, aga maausu puhul ta ei kehti.

Maausulise jaoks kipuvad kultuur ja religioon - ehk oma sõnadega elm ja usk - olema lahutamatu seotud. See tuleneb lihtsast tõsiasjast, et meie arvates on igal teol tagajärg ja seda olematuks teha ei saa. Seega kui sa toimid mingil viisil, siis sa vastutad selle eest igal ajahetkel ühes oma isiku, vara ja järeltulevate põlvvedega. Maausulise jaoks on hiiele mõttes tehtud kahju võrdne füüsilise, materiaalse kahjuga. Ega ilmaasjata öelda, et hiide tuleb minna rahuliku ja selge meelega.

Maausk koondab siin maal aegade jooksul läbi proovitud ja vastu pidanud teadmisi sellest, kuidas maailm on. Nende hulgas on nii selliseid teadmisi, millest võiks kasu olla tervele meie kandi elanikkonnale, kui ka selliseid teadmisi, milles näeb mõtet vaid maausuline ise. Kõik eestlased ei käi hiites jumalaid palumas, ent kultuursete inimestena võiksime kõik osata hinnata hiit kui meie maa ja rahva ajaloolist pärandit, millega seostuvad omad kombed ja käitumistavad ning austada maausuliste vajadusi, kellele hiites käimine ja palvetamine on oluline.

Ent kogu meie rahva olemasolevast pärandist hoolimata on maausuline siiski vaid see inimene, kes end maausulisena määratleb. Siin on valik igaühe enda teha. Kuid vastava soovi korral ei peaks pelgama enda kõlbmatust, sest võimalus selleks on olemas kõigil, kes suudavad mõelda eesti või maakeeles ja kelle juured on mõnes Maavalla kihelkonnas.

Linnainimene ja maausk

Minu jaoks on asi kohutavalt lihtne. Ma usun, et me oleme Maaema lapsed; et mets ja puud on elus; et metsas elavad haldjad, keda me tavaliselt ei näe; et igal teol on tagajärg, mis tuleb tegijal kanda; ma usun, et meie esivanemate aastatuhandete jooksul kogutud ja tänaseni püsima jäänud tarkused on piisavalt väärtuslikud, et neid edasi kanda ja anda ning mitte kergekäeliselt minema visata.

Selle kõige juures ei ole mulle hetkel oluline, kas ma

olen linna- või maainimene. Samas tõele au andes tuleb tunnistada, et kui hommikul ärgates paistavad aknast puud ja ümberringi on vaikus, mida täiendab ainult lindude siristamine ja lehtede sahin, siis on hea olla. Ilmselt kui mul oleks võimalus valida, siis eelistaksin elada kusagil metsas. Samas ei ole see alati nii lihtne - tundub, et maalähedane ja metsavaheline eluviis on tänapäeval pigem luksus.

Maausu mõiste

Maausu sõna on maausu endaga võrreldes suhteliselt uus. Mõned rahvapärимuse vahendusel tänapäevani jõudnud nimetused on *vana õige usk*, *vana lepingu usk*. Kui maarahva ilmapilt oli veel enam-vähem ühes tükis, siis ei olnud meie esivanematel põhjust seda usu poolt kuidagi erilisel viisil nimetada. Suhtlemine jumalate ja loonavägedega oli igapäevane ja iseenesestmõistetav igaühele.

Ent kui tekkis vajadus määratleda üht osa elmast usuna, siis kõige loomulikumaks valikuks osutuski sõna *maausk*, lähtudes teadmisest, et praegune eesti rahvas nimetas ennast veel 19. sajandi keskpaigani üksmeelselt maarahvaks, samuti levinud sõnadest maatõug, maa-villane, maalinn, maakeel. Ning keeleteadusest lähtudes on täiesti võimalik, et sõna *maausk* on siinmail kasutatud varemgi.

Tänapäeva maausulised tähistavad mitmesuguseid rahvakalendri tähtpäevi, mõnikord ühiselt; korraldavad hiites palvusi, kuigi enamasti käiakse pühapaikades siiski üksi, pere või sõpradega meelt puhkamas; mõnikord saavad maausulised siin-seal niisama kokku, et mõnusalt juttu puhuda ja teadmisi-tähelepanekuid vahetada. Kõigest toimuvast jagab lähemat teavet Maavalla Koja võrguleht www.maavald.ee.

KoguKonnad

Väljaandja MTÜ Eesti Ökokogukondade Ühendus
www.kogukonnad.ee

Toimetaja Kadri Allikmäe kadri@kogukonnad.ee
Kujundaja Auli Kütt

Palun ole looduskallis ja ära prindi seda ajalehte, kui Sul just väga tarvis pole!